

en internationell kontext – och institutioner som FN, ILO och Fria fackföreningsinternationalen (ICFTU) – för fackliga aktivisters möjligheter att driva sin agenda inom respektive nation. För det andra utgör den antologins enda studie som berör just isländska förhållanden. Denna brist på isländska perspektiv är, får man anta, en olycklig konsekvens av tillgängliga forskningsbidrag snarare än prioriteringar från redaktörernas sida, men det pekar om inte annat på ett överhängande forskningsbehov, inte minst eftersom andra samlingsverk på anknytande teman, som exempelvis *Labour, Unions and Politics under the North Star* (2017), tycks brottas med liknande problem. Detta hade också kunnat diskuteras av redaktörerna och möjligen i någon mån kompenseras om Island fått ingå i det historiska översiktskapitlet. Översiktskapitlet, eller möjligen en avslutande diskussion, hade också gärna fått kompletteras av en mer teoretiskt hållen sammanfattning av antologins forskningsbidrag. Hur kan de linjer som målas upp i inledningskapitlet utvecklas av de olika studierna?

En stor styrka med antologin är annars dess empiriska spännvidd och djup, både i den litteratur som refereras och den egna forskningen. Just därför är det synd att källkritiska diskussioner inte beretts större utrymme – med några få undantag nämner författarna på sin höjd vilka källor de utgått från. Givet det ofta politiskt, och stundtals också personligt (självbiografiskt) präglade materialet är det lite förvånande. Oaktat detta har volymen, med sina många perspektiv på facklig aktivism och nordisk arbetarhistoria, mycket att säga oss om både det förflutna, forskningen och framtiden.

Stockholms universitet

LI ERIKSDOTTER ANDERSSON

Maths Isacson, *Vad gör en fackförening? Den dagliga kampen för jobben 1975–2000 utifrån en klubbordförandes dagböcker* (Lund: Arkiv förlag 2022). 304 s.

Sune Björkqvist började arbeta på Hedemora Verkstäder 1961 och blev kvar fram till 1997. Han var under 22 år ordförande för verkstadsklubben på företaget och förde då dagliga anteckningar om det fackliga arbetet. Under hans tid på företaget gick det från att vara ett medelstort och mångsysslade företag inom maskinindustrin till att bli ett specialiserat verkstadsföretag med mindre än hälften så många anställda. Med hjälp av Sune Björkqvists dagliga anteckningar studerar Maths Isacson en fackförenings roll och ageranden, eller med Isacson's ord: dess göranden, på Hedemora Verkstäder från sent 1970-tal till slutet av 1990-talet (1977–1997). Anteckningarna ger

en inblick i Björkqvists och verkstadsklubbens agerande i vardagen och i hur medlemmarnas villkor förändrades under en tid då Sverige gick från att vara en framträdande industrination till att tjänstesektorn kom att spela en allt större roll för svensk ekonomi. För medlemmarna på Hedemora Verkstäder innebar detta att de inom ett decennium fick uppleva hur företaget delades upp och såldes av i delar.

Medan tidigare historiker som Klas Åmark hävdade att facketts roll bör studeras på förbunds- och central nivå sällar sig Isacson till den arbetarhistoriska traditionen av mikrohistoria. Det mikrohistoriska anslaget till trots skildrar Isacson med Sune Björkqvists anteckningar även hur lagar och politiska förändringar påverkade den fackliga vardagen. Björkqvists kontakter med Metallarbetarförbundet, politiker och myndigheter på olika nivåer ges dessutom en framträdande roll. I de flesta fall får forskare som studerar fackligt arbete förlita sig på verksamhetsberättelser, protokoll, tidningsartiklar eller intervjuer, material som sällan ger samma möjlighet att komma nära det fackliga vardagsarbetet. Även Isacson använder sig av verksamhetsberättelser och protokoll, men genom Björkqvists anteckningar kan bilden av fackföreningens agerande breddas och fördjupas. Att få tillgång till denna typ av material är ovanligt. Isacson har tidigare studerat arbetsvillkoren på Hedemora Verkstäder och därmed lärt känna Björkqvist. Han fick efter att Björkqvist slutat på Hedemora Verkstäder tillgång till klubbordförandens dagliga anteckningar.

Boken är uppdelad i sju empiriska kapitel. I det första kapitlet får vi ta del av det fackliga vardagsarbetet, där Björkqvist hanterade allt från lönefrågor, arbetstider och skyddsarbete till fackligt arbete av mer social karaktär så som medlemmars hälsa och livssituation, däribland sjukdomar och alkoholproblem.

Den stora fackliga frågan som författaren fokuserar på är verkstadsklubbens och dess ordförandes kamp för att rädda jobben på företaget och i Hedemora. Det är temat för kapitel 2–4. Hoten om nedläggning, särskilt dieselproduktionen, präglade Björkqvists och verkstadsklubbens fackliga arbete från början på 1980-talet. Ett led i kampen för jobben var klubbens försök att få till nya ägare på Hedemora Verkstäder. Målet var ett mer långsiktigt ägarskap som inte riskerade att avveckla verksamheten. Ett alternativ var att själva ta över ägandet med hjälp av löntagarfonden. Detta var dock ytterst känsligt, då företagets koncern ägdes av familjen Johnson, vilka bland annat företrädde av Antonia Mörner, som var en profilerad motståndare mot löntagarfonder. Kampen för att säkra jobben innebar också att Björkqvist som klubbordförande intog rollen som försäljare för företagets produkter. Han lobbade aktivt för flera stora motorbeställningar och hans politiska och fackliga kontakter hade stor betydelse. I de två sista empiriska kapitlen

återvänder författaren till det fackliga vardagsarbetet, nu under 1990-talet. Frågorna präglades av varsel och uppsägningar på grund av lågkonjunktur och företagets omorganisation. Även frågor om inhyrning och visstidsanställningar blev alltmer aktuella, men Isacson kopplar tyvärr inte detta till de lagstadgade förändringarna kring inhyrning, visstidsanställningar och turordning, som genomfördes under perioden och hur dessa påverkade det fackliga vardagsarbetet.

Vad gör en fackförening? visar att det fackliga arbetet inte endast bestod av traditionella fackliga frågor som löner, arbetstider, anställningar och skyddsarbete. Björkqvist tog sig även an uppgifter som angränsade mot det företags- och arbetsgivarmässiga, till exempel att agera försäljare och distribuera uppsägningsbrev, uppgifter som inte lika självklart kan anses ligga inom det fackliga ansvarets ramar. Bokens uppmärksammande av fackklubbens sociala arbete, som var omfattande, är vidare ett viktigt resultat då det inte är något som uppmärksammas i samma utsträckning i tidigare forskning. Boken hade i allmänhet lyfts av ett avslutande resonemang om verkstadsklubbens göranden i relation till tidigare forskning. Isacson inleder med en diskussion om den tidigare forskningen men återknyter tyvärr inte till detta senare i boken.

Isacson gör med *Vad gör en fackförening?* inte anspråk på att allmängiltigt kunna svara på frågan om vad en fackförening gör. Han betonar att motsvarande material från andra arbetsplatser och tidsperioder hade krävts för det. Samtidigt hade boken gjort sig förtjänt av ett större problematiserande kring hur författarens egen relation med Björkqvist påverkat hans framställning och i vilken utsträckning en klubbordförandes arbete kan likställas med det fackliga arbetet.

Detaljrikedom är både bokens styrka och svaghet. Den utförliga beskrivningen av verkstadsklubbens och dess ordförandes arbete ger en bredd i vad fackligt arbete kan innebära och en ovanlig närhet till det vardagliga. Stundtals tar detaljerna överhand. Ibland går det längre passager utan att Isaccsons egen analys är synlig eller utan att en bredare kontext ges. Bredden av fackliga frågor som berörs innebär vidare att Isacson endast hinner skrapa på ytan i vissa frågor. Sune Björkqvists anteckningar i kombination med Isaccsons forskning om Hedemora Verkstäder öppnar därmed upp för ytterligare forskning om det fackliga vardagsarbetet när anteckningarna nu finns tillgängliga på Dalarnas folkrörelsearkiv.